

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1917.

Andra kammaren.

Nr 43.

Tisdagen den 17 april.

Kl. 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 11 innevarande april.

§ 2.

Herr statsrådet *Dahlberg* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 212, angående anslag till uppförande av en svensk kyrka i Kristiania;

nr 213, angående register över kyrkomötets protokoll jämte bihang för åren 1868—1915;

nr 214, angående disposition av återburet stipendium för utbildande av präst, förtrogen med finska språket;

nr 215, angående tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid privatläroverken;

nr 216, angående tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor;

nr 217, angående tillfällig löneförbättring åt statens folkskoleinspektörer;

nr 218, angående efterskänkande av visst kyrkoherden i Lena församling ådömt skadestånd;

nr 223, angående anslag till upplysnings- och undervisningsverksamhet för nykterhetens främjande;

nr 224, angående anslag till meteorologiska centralanstalten m. m.;

nr 225, angående tillfällig löneförbättring åt tjänstemän vid de ecklesiastika konsistorierna;

nr 226, angående anslag till uppförande av nya byggnader för folkskoleseminariet i Lund m. m.; och

nr 205, angående anslag till fåravelns befrämjande.

Vidare överlämnade herr statsrådet *von Sydow* Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 211, angående omorganisation av fögderiförvaltningen och lönereglering för tjänstemännen därstädes m. m.;

nr 221, angående statsbanebyggnader i Norrland;

Andra kammarens protokoll 1917. Nr 43.

nr 222, med förslag till bestämmelser angående rätt till pension för vissa å extra stat upptagna befattningshavare vid statens järnvägar, telegrafverket och statens vattenfallsverk; samt

nr 238, angående anslag till svenska Röda korset för bestående av utgifter för dess hjälpkommittés byrå i Stockholm.

Samtliga dessa propositioner blevo på begäran bordlagda.

§ 3.

Svar å interpellation.

Ordet lämnades nu på begäran till

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet v o n S y d o w, som yttrade: Med andra kammarens tillstånd har ledamoten av kammaren herr Palmstierna till mig framställt följande frågor:

1) Vilka åtgärder har Kungl. Maj:t vidtagit med anledning av riksdagens skrivelse den 26 augusti 1914 angående semester åt i statens tjänst stadigvarande sysselsatta arbetare?

2) Ämnar Kungl. Maj:t till innevarande riksdag framlägga proposition i ärendet?

I den uti interpellationen omförmälda skrivelsen anhöll riksdagen, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning, huruvida och på vad sätt viss tids ledighet med bibehållna löneförmåner (semester) skulle kunna beredas åt arbetare och med dem likställda, vilka ägde full och stadigvarande sysselsättning vid statsförvaltningen, samt att Kungl. Maj:t ville för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Efter samråd med cheferna för övriga departement föredrog jag den 23 december 1914 riksdagens ifrågavarande skrivelse, och förordnade Kungl. Maj:t därvid på statsrådets hemställan, att vederbörande ämbetsverk skulle anbefallas att avgiva utlåtande i anledning av skrivelsen.

Genom vederbörande statsdepartement hava sedermera utlåtan- den inforrats från åtskilliga ämbetsverk, under vilka lyda personer, som kunna hänföras till ifrågavarande kategori av arbetare. Fler- talet av dessa ämbetsverk har redan yttrat sig i ärendet, och torde, enligt vad jag inhämtat, utlåtan- den från de återstående kunna inom den närmaste tiden förväntas. Ehuru jag tillfullo beaktar önskvärd- heten av att frågan erhåller en snar lösning, kan jag dock med hän- syn till sakens läge och omfattning dessvärre icke ställa i utsikt att förslag i ämnet skall hinna underställas den nu samlade riksdagen.

Vidare anförde

Herr P a l m s t i e r n a: Jag ber att få tacka herr statsrådet för det svar han lämnat. Jag vet, att herr statsrådet själv är intresserad av denna sak. Jag kan därför nu endast på det livligaste beklaga, att det skall behöva taga så lång tid, att när regeringens beslut fatta- des den 23 december 1914, ämbetsverken icke kunnat påskynda denna

mycket angelägna sak. Det torde visst vara järnvägsstyrelsen, som legat längst på det hela. Det har under hand skett påpekanden, att det är nödvändigt, att detta ärende påskyndas, men man har dröjt obehörigt länge enligt mitt förmenande. Nu är hela denna fråga av den stora vikt, att man bör ställa den i samband med hela spörsmålet om vår statsförvaltnings personals ställning. Har man den meningen, att den svenska statsförvaltningen skall vara stark och sund, kräves, att staten i alla avseenden uppträder som en verklig mönsterarbetsgivare, och att man frångår den uppfattning, som på åtskilliga håll gör sig gällande, att staten skall rätta sig efter den enskilda marknaden. Tvärtom, staten bör gå i spetsen, ty i annat fall kommer statsförvaltningens behöriga gång ingalunda att upprätthållas på ett ändamålsenligt sätt.

Nu vill jag hoppas, att herr statsrådet vill göra ytterligare påstötning, så att man med säkerhet kan vänta ett förslag i ämnet till nästa riksdag.

§ 4.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet von Sydow, som härefter ånyo erhöll ordet, yttrade: Med andra kammarens medgivande har herr C. G. Magnusson till mig framställt följande spörsmål:

»Ämnar herr statsrådet snarast vidtaga åtgärder för upptagande och fullföljande av arbetet på en tidsenlig emigrationslagstiftning samt så snart ske kan förelägga riksdagen densamma; och,

om en fullständig sådan lag icke kan föreläggas den nu församlade riksdagen, ämnar herr statsrådet då i mån på honom ankommer vidtaga de åtgärder, som kunna vara erforderliga och utförbara, särskilt ifråga om skärpta kontroll- och koncessionsbestämmelser för utvandrareagenter och ångbåtsbolag, i syfte att i görligaste mån hindra den olaga utvandringen?»

I anledning härav torde vara lämpligt meddela en översiktlig redogörelse för vad under de senare åren förekommit i avseende å emigrationslagstiftningen.

Genom nådigt beslut den 30 januari 1907 uppdrog Kungl. Maj:t åt numera avlidne professorn Gustav Sundbärg att verkställa utredning rörande emigrationsfrågan och i sammanhang därmed stående spörsmål. Det sålunda meddelade uppdraget omfattade jämväl avgivandet av förslag till de ändringar i gällande lagstiftning rörande emigrationen, som kunde anses av behovet påkallade. Hithörande frågor blevo också redan från början föremål för den så kallade emigrationsutredningens undersökningar. I serien av dess publikationer offentliggjordes sålunda år 1908 en av docenten Nils Wohlin utarbetad översikt av utvandringslagstiftningens utveckling och nuvarande beskaffenhet i Europas olika stater, i vilken docenten Wohlin tillika framställt vissa förslag till en reform av den svenska utvandringslagstiftningen.

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å interpellation.

Svar å interpellation.
(Forts.)

År 1909 utgavs genom emigrationsutredningen vidare en översikt över de i Sverige gällande författningar rörande utvandringsväsendet och dessas tillämpning. Sedermera har i professor Sundbärgs år 1913 avgivna betänkande lämnats en sammanfattning av nämnda publikationer, varjämte en kritisk granskning verkstälts av olika ifrågasatta lagstiftningsåtgärder. Ett omfattande och värdefullt material föreligger sålunda redan för belysandet och bedömandet av nu ifrågavarande spörsmål.

Emellertid hade riksdagen genom skrivelse den 28 maj 1912 påpekat, hurusom man i andra länder sökt att på lagstiftningsens väg reglera utvandringen till främmande länder på ett långt mera ingripande sätt än i Sverige. Då den svenska emigrationen under de senare årtionden nått en synnerligen stor omfattning och densamma alltså för vårt land innebure en mycket viktig samhällsföreteelse, ansåg riksdagen giltiga skäl föreligga för en utredning, huruvida även för Sverige en genom Konung och riksdag antagen, efter nyare erfarenheter bättre avvägd lagstiftning i detta ämne än den nuvarande borde komma till stånd. Det gällde därvid enligt riksdagens uppfattning att närmare reglera verksamheten för utvandrarernas fortskaffning, så att, utan att en berättigad utvandringsfrihet hindrades, utvandrarernas säkerhet och bästa tillgodosåges och sådan utvandring, som måste betecknas som illojal, om möjligt förekommes. Därjämte syntes en sådan lagstiftning böra, i den mån det låte sig göra, söka trygga emigranternas ställning i det främmande landet och hindra, att de obehörigen exploaterades eller ginge under. Riksdagen kunde emellertid i frågans dåvarande läge icke närmare uttala sig om de huvudgrunder, som i en dylik lagstiftning kunde komma till genomförande, eller i vad mån utländsk lagstiftning därvid lämpligen kunde tjäna såsom förebild. Det vore för sådant ändamål nödigt att undersöka frågan och de förslag, som däri redan föreläge, ett allsidigt och noggrant övervägande. Riksdagen hemställde därför, att Kungl. Maj:t täcktes taga i övervägande, huruvida och i vad mån behov förefunnnes av en utvandringslag, samt för riksdagen framlägga det förslag till en dylik lagstiftning, vartill nämnda övervägande kunde giva anledning.

Den sålunda gjorda framställningen om särskild utredning rörande en förändrad emigrationslagstiftning erhöll ytterligare stöd genom den vid 1914 års riksdag genomförda omläggningen och utvidgningen av vår sjösäkerhetslagstiftning. Denna ersatte nämligen i väsentliga delar de sjösäkerhetsföreskrifter i fråga om utvandrarfartyg, som innefattas i förordningen den 4 juni 1884 om vad med avseende å utvandrarens fortskaffande till främmande världsdel iakttagas bör. Föredragande departementschefen framhöll också, att till följd härav en revision av hithörande bestämmelser i utvandringsförordningen borde i mån av behov verkställas.

Nu berörda omständigheter syntes i och för sig innebära särskild anledning till att — om också emigrationsfrågans vittomfattande problem icke kunde i sin helhet upptagas — ägna synnerlig uppmärksamhet åt den mera speciella frågan om revision av gällande emigra-

tionslagstiftning. Detta spörsmål har jämväl varit föremål för upprepade överväganden inom regeringen. Den 5 december 1914 hemställde jag sålunda, att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt socialstyrelsen att inkomma med förslag till förändrad lagstiftning rörande emigrationen ävensom till de därmed sammanhängande åtgärder i övrigt, vilka kunde finnas påkallade.

*Svar å interpellation.
(Forts.)*

I mitt anförande i ämnet till statsrådsprotokollet lämnade jag en redogörelse för frågans läge samt för de omständigheter, som syntes göra densamma mera aktuell än tillförne. Då jämlikt nådigt beslut ifrågavarande statsrådsprotokoll offentliggjorts (i Post- och Inrikestidningar den 8 december 1914), torde det icke vara påkallat att närmare redogöra för dess innehåll. I detsamma framhöllos emellertid i huvudsak även de synpunkter, som nu av interpellanten framförts. Särskilt betonades sålunda otillräckligheten av de i nyssnämnda förordning stadgade rättsnormer, enligt vilka staten allenast söker tillförsäkra utvandrande medborgare skydd och människovärdig behandling under resan till bestämmelseorten. Enligt numera stadgad uppfattning hade lagstiftningen även att taga hänsyn till nationella synpunkter och särskilt att motverka en för den enskilda skadlig eller gent emot hemlandet illojal utvandring. I sådant avseende erinrades om den ingalunda obetydliga utvandringen av försörjningspliktiga personer, som på sådant sätt undandraga sig fullgörandet av de skyldigheter, vilka åligga dem enligt fattigvårdslagstiftningen — en strävan som kunde komma att ytterligare framträda i samband med den då planerade, numera på riksdagens prövning ankommande lagstiftningen om barn utom äktenskapet, i den mån denna innebär skärpta bestämmelser rörande försörjningspliktens fullgörande.

Jag betonade vidare angelägenheten av att vid revisionen av förevarande lagstiftning särskilt uppmärksamma behovet av åtgärder gent emot den olagliga utvandringen av värnpliktiga, vilken i anledning av den 1914 genomförda utsträckningen av värnpliktstjänstgöringen kunde befaras skola tendera till ytterligare ökning.

Jämlikt Kungl. Maj:ts uppdrag påbörjades inom socialstyrelsen omedelbart förarbetena för den anbefallda revisionen av emigrationslagstiftningen. I samråd med tillkallade sakkunnige — förutvarande sekreteraren i emigrationsutredningen, numera professor Nils Wohlin samt sekreteraren hos nationalföreningen mot emigrationen fil. dr. Adrian Molin — skisserades sålunda vissa grundlinjer för en lag om utvandring. Under dessa förberedande arbeten klargjordes emellertid bland annat, hurusom det i flera avseenden och särskilt för ett effektivt förhindrande av den illojala utvandringen vore av stor vikt att ernå likformighet mellan de olika nordiska ländernas lagstiftning på detta område ävensom erforderlig samverkan beträffande kontrollens tillämpning. I anledning härav riktades på vederbörligt sätt till Danmark och Norge en hemställan om samarbete i antytt syfte. Denna framställning rönt allt tillmötesgående och föranledde gemensamma överläggningar, i vilka från svensk sida deltog byråchefen i socialstyrelsen Rabenius, som inom styrelsen närmast handlade ifrågavarande ärende. Vid dessa överläggningar ernåddes prin-

Svar å interpellation.
(Forts.)

cipiell enighet om lagstiftningens grunder samt om önskvärdheten av att även i utformningen av de planerade lagarna och övriga bestämmelser söka åstadkomma största möjliga likformighet. På grundval härav fortsattes nu arbetet inom socialstyrelsen, och föreläg på våren 1916 ett preliminärt utkast till lag om utvandring. Såsom interpellanten antytt, blev emellertid arbetet inom socialstyrelsen avbrutet till följd av att byråchefen Rabenius av andra uppdrag förhindrats fullfölja detsamma. Åtskilliga med kristiden sammanhängande omständigheter hava föranlett, att arbetet icke hittills kunnat inom styrelsen återupptagas. Det torde sålunda icke bliva möjligt att för denna riksdag förelägga förslag till en ny emigrationslagstiftning. Tilläggas må, att likartade hinder torde även i Danmark och Norge rest sig mot fullföljandet av hithörande arbeten, ehuru väl enligt erhållna upplysningar åtminstone i det senare landet vissa preliminära förlägg föreligga.

I den andra av sina frågor ifrågasätter interpellanten att, därest en fullständig emigrationslagstiftning nu ej kan föreläggas riksdagen, åtminstone åtgärder kunna vidtagas för att genom skärpta kontroll- och koncessionsbestämmelser för utvandrareagenter och ångbåtsbolag i möjligaste mån hindra den olagliga utvandringen. Med avseende härå torde böra erinras, att vid de med Danmark och Norge i ämnet förda förhandlingarna enighet vunnits om, att de skandinaviska länderna böra såsom normer för en blivande ny lagstiftning upptaga den i flertalet andra länders lagar redan genomförda grundsatsen om att på vederbörande ångbåtslinjer lägga ansvaret för emigrantrafikens lojala handhavande. Man utgår därvid från den vunna erfarenheten om att den tillfälliga vinst på illojal trafik, som kan locka mindre nogräknade s. k. emigrantagenter, icke spelar den roll för de stora affärsföretagen, att dessa av sådan anledning vilja riskera ställningen såsom koncessionerad emigrantbefordrare. Principen om koncession för ångbåtsbolagen, icke för emigrantagenterna, har därför lagts till grund för det inom socialstyrelsen utarbetade preliminära förslaget. Men denna omläggning har nödvändiggjort en fullständig omarbetning av den gällande förordningen av 1884 och låter sig icke förena med det nuvarande systemet i övrigt.

För bedömande av emigrationsrörelsens omfattning under de senare åren och särskilt under kristiden torde det vara av intresse att meddela några statistiska uppgifter. Definitiva sådana föreligga till och med år 1915. Under åren närmast före krisen varierade antalet emigranter mellan omkring 28,000 och 18,000. År 1914 sjönk antalet till omkring 13,000 och år 1915 till 7,500. Då samtidigt immigrationen fortgick i tämligen oförändrad skala, blev landets nettoförlust, som före krisen utgjorde c:a 12,000 personer om året, under år 1914 endast c:a 4,300 och under år 1915 ej fullt 1,200 personer. Minskningen i utvandringen träffade till alldeles övervägande del den transoceana trafiken och berodde naturligen i främsta rummet på den försvårade samfärdseln och de osäkra förhållandena. Bidragande var helt visst även, att tillstånd till utflyttning i regel förvägrades värnpliktiga samt att åtgärder, för vilka i det följande skall redogöras,

blevo vidtagna för att skärpa kontrollen å den olagliga utvandringen. Det är i detta avseende belysande, att medan antalet ansökningar om sådant tillstånd år 1913 var inemot 2,300, detsamma under år 1914 utgjorde ej fullt ett tusental, under år 1915 endast obetydligt översteg ett hundratal och år 1916 uppgick till omkring 200.

Beträffande den transoceaniska utvandringen under år 1916 föreligga preliminära uppgifter, enligt vilka densamma åter tenderade till ökning. Under de numera synnerligen skärpta internationella krisen hava emellertid dessa tendenser till utflyttning ånyo försvagats. Så länge de nuvarande svårigheterna för atlanttrafiken bestå och eventuellt ytterligare ökas, läser också utvandringen komma att praktiskt taget helt stagnera. Med interpellanten måste man emellertid vara enig om att stor risk kan föreligga för ökad utflyttning efter världskrigets avslutande, ehuru väl ännu icke med någon säkerhet kan bedömas, huru därpå inverkan konjunkturer och övriga förhållanden komma att ställa sig.

Den av interpellanten berörda frågan om den olagliga utvandringen var, såsom redan erinrats, föremål för särskild uppmärksamhet i mitt yttrande till statsrådsprotokollet den 5 december 1914. Här påvisades bland annat, hurusom särskilt avflyttning utan vederbörligt medgivande av män i värnpliktsåldern skett i en omfattning, som vore ägnad väcka allvarliga betänkligheter. Då denna avflyttning visat tendens till stegring för varje gång värnpliktsbestämmelserna skärpts, vore enahanda förhållanden att befara i anledning av den år 1914 genomförda lagstiftningen i detta avseende.

Dessa synpunkter, vilka under kristiden krävde särskilt beaktande, hava också föranlett regeringen att vidtaga de åtgärder, som lämpligen kunnat genomföras för kontrollens skärpande. I anslutning till nådigt cirkulär av år 1904 riktade sålunda Kungl. Maj:t den 22 januari 1915 till samtliga Kungl. Maj:ts befallningshavande en anmaning att öva noggrann tillsyn å utvandrarens och deras ombuds verksamhet och därvid framför allt övervaka, att dessa icke i strid mot gällande författningar utan lagligen upprättade kontrakt och utflyttningsbetyg befordra svenska utvandrare, särskilt värnpliktige, som ej erhållit Kungl. Maj:ts tillstånd att avflytta från riket, eller förmedla eller eljest medverka till deras befordring från ort vare sig inom eller utom riket. Den 12 februari samma år anbefallde Kungl. Maj:t befallningshavandena, på förekommen anledning, att under rådande utrikespolitiska förhållanden icke utan Kungl. Maj:ts tillstånd utfärda pass för värnpliktiga svenska undersåtar, där ej med visshet kunde antagas, att sökande hade för avsikt att endast under kortare tid vistas utom riket.

I samband med fastställandet av närmare bestämmelser rörande utfärdande av pass för svenska undersåtar i allmänhet för resa utom riket, enligt vilka bestämmelser sådant pass av vederbörande myndigheter finge utfärdas att gälla för högst ett år, meddelade Kungl. Maj:t därefter den 20 oktober 1916 särskilda föreskrifter i fråga om utfärdande av pass för värnpliktig svensk undersåte för resa utom riket. Dessa föreskrifter, som trädde i kraft med detta års ingång,

Sear & interpellation.
(Forts.)

ålägga bland annat ifrågakommande myndigheter att, före utfärdande av sådant begärt pass, hos vederbörande försvarsdepartement inhämta uplysning, huruvida med hänsyn till sökandens värnpliktsförhållanden hinder möta för bifall till ansökningen. Där så vore förhållandet, ägde myndigheten icke att utfärda passet. Skulle emellertid särskilda skäl finnas föreligga för bifall till framställningen, hade myndigheten att underställa frågan Kungl. Maj:ts prövning.

I samband med utfärdandet av nu berörda olika föreskrifter hava därjämte vidtagits åtgärder för att åstadkomma en skärpt tillsyn över att icke värnpliktige utan erforderliga legitimationshandlingar begiva sig ur riket.

Klart är emellertid att, då svårigheter av olika slag resa sig mot anordnandet av en fullt effektiv gränsbevakning, det icke alltid är möjligt förhindra värnpliktige att lämna landet utan vederbörligt medgivande. Särskilt har erfarenheten visat, att en avsevärd utflyttning av sådana tidigare ägt rum över Danmark och Norge, där de sedermera kunnat förskaffa sig emigrantkontrakt för befordran vanligen till Förenta staterna eller Kanada. Det har därför länge varit ett önskemål att kunna träffa sådan överenskommelse med de nämnda skandinaviska länderna, att dylik emigration på omvägar måtte kunna förhindras. Samtidigt med att socialstyrelsen anbefalldes utarbета förslag till en reviderad emigrationslagstiftning inleddes därför förhandlingar med Danmark och Norge om anordnande av ömsesidig kontroll å olaglig utvandring av de respektive ländernas värnpliktige. Dessa förhandlingar hava också lett till åsyftat resultat, så att numera överenskommelser mellan de tre länderna träffats i berörda avseende.

Den nu lämnade redogörelsen torde giva vid handen, att regeringen med all uppmärksamhet följt emigrationsfrågan och särskilt ägnat omsorg åt angelägenheten att motarbета den olagliga utvandringen. De vidtagna åtgärderna torde också hava medfört den verkan, att svenska män i värnpliktsåldern äro praktiskt taget helt förhindrade att utan vederbörligt tillstånd utvandra till annan världsdel. De numera inträdda utrikespolitiska förhållandena innebära givetvis också ett synnerligen effektivt skydd mot utvandring i allmänhet. Med hänsyn till den även av interpellanten berörda risken för ökad utvandring efter världskrigets slut måste man likväl i tid rusta sig, och har jag anmodat socialstyrelsen att så snart som möjligt åter upptaga och fullfölja det anbefallda arbetet på revision av gällande emigrationslagstiftning.

Härpå anförde:

Herr Magnusson i Skövde: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet få framföra mitt tack för de upplysningar han i frågan har lämnat, och jag kan med fägnad konstatera, att han för sin del synes livligt behjärta den angelägenhet, varom här är fråga.

Att jag bragt detta spörsmål på tal, beror icke blott på det all-

Svar à interpellation.
(Forts.)

männa stora intresse, som jag hyser för emigrationsfrågan, utan den nu till avgörande föreliggande frågan om lag angående barn utom äktenskapet med däri stadgat utvandringsförbud i vissa fall för personer, som ådömts försörjningsplikt, gav mig särskild anledning att påvisa vikten av att sådana bestämmelser träffas, att man kan förebygga olaglig utvandring. Det är alldeles givet, att om man stiftar en sådan lag, som den jag här omnämnt och därvid stadgar utvandringsförbud i vissa fall, då försörjningsplikt åligger eller är ådömd en person, ett sådant ådömande i många fall kan verka som emigrationsanledning, därest det får fortgå som förut och möjlighet förefinnes i så oinskränkt mått till olaga utvandring. Även därutinnan ligger ett starkt skäl till att komma till en effektiv lagstiftning, förutom övriga anledningar, som av herr statsrådet berörts.

Jag ber således att med uttalande av mitt tack för det givna svaret och för det intresse, som herr statsrådet visat i frågan, få uttala den förhoppningen, att arbetet måtte med all kraft fortsättas, så att en effektiv och tidsenlig emigrationslagstiftning snarast möjligt måtte komma till stånd.

Herr Thore: Herr talman! I samband med detta spörsmål om utvandring skulle jag vilja nämna något om sjöfolkets utvandring. Det är nämligen så, att sjömän och sådana, som ge sig ut för att vara sjömän, ha mycket lättare att komma ut ur riket än andra landets innevånare. De behöva blott anmäla sig på sjömanshus och mönstra på ett fartyg och befinna sig på det sättet utom räckhåll för landets myndigheter. Det finnes endast en restriktion för utmönstring nämligen för det fall, att sjömannen är inkallad till tjänstgöring vid armén eller flottan, men i alla andra fall får utmönstring ske. Komma de så ombord på ett svenskt fartyg, som är destinerat till utländsk ort, finns det icke något formellt hinder för att dessa sjömän med befälets och konsulns medgivande kunna bli avmönstrade, och detta sker i ganska stor utsträckning. Någon egentlig kontroll eller restriktion över den saken ha vi icke. Bortsett från de fall att de bli avmönstrade på lagligt sätt, finnes det även ett annat sätt att komma klar fartyget, nämligen genom rymning, och sker detta i ganska betydlig utsträckning. Särskilt sedan vi fått reguljära ångbåtslinjer på Australien och Amerika — och icke minst sedan ångaren Stockholm anskaffats — har man funnit att ett betydande antal rymningar ske av sjömän och sådana, som ge sig ut för att vara sjömän, när de komma till Australien eller Amerika. Nu är det dessutom en omständighet, som gör att det är mycket svårt att lägga något effektivt hinder i vägen för rymning i Amerika. Det är nämligen så att under år 1914 i Förenta Staterna promulgerades en lag, varigenom en person, som lämnat ett icke amerikanskt fartyg i amerikansk hamn, icke kan av vederbörande lands konsul eller av vederbörande befäl tvingas åter ombord. Har han väl kommit på Amerikas fria mark, får han stanna där. Detta gör, att det är ytterst svårt att utöva kontroll på sjömännen eller de s. k. sjömännen, som gå ombord på svenska fartyg och på den vägen söka lämna riket. Jag

Svar å interpellation.
(Forts.)

skulle vilja framställa den önskan, att detta spörsmål närmare tages upp till behandling i samband med en eventuell utredning och förslag om en utvandringslag.

I en utredning rörande sjömanshusen, som för närvarande pågår i kommerskollegium och i vilken jag deltagit, har vad jag nyss anført, nämligen det stora antalet rymningar som under de sista åren förekommit från svenska fartyg, otvetydigt framgått, samtidigt som man kommit underfund med att från sjömanshusens sida föga kontroll utövas i nämnda avseende.

Herr Månsson: Herr talman! Jag kan icke underlåta att göra en erinran. På arbetarehåll råder det stor förbittring över att man passar på tillfället att under denna världskonflikt förvandla landet till ett fullkomligt häkte för arbetarklassen. Det är nämligen så att det möter nästan oöverstigliga hinder för en arbetare, en man i värnpliktsåldern, att få komma över till något av våra grannländer, även om han där erhåller aldrig så väl avlönat arbete. Det är klart att sådana förhållandena äro här i landet hava de väckt en betydlig misstämning. Vi ha långt högre indirekta skatter än man har i de flesta andra länder och i varje fall större än i våra grannländer. Vi ha vidare en arbetsgivareorganisation, som går fram med allt större hänsynslöshet mot arbetarnes än så rimliga krav på att få en liten smula mera av sitt arbetes frukter. Vi ha vidare här i landet en beryktad rättsskipning, som är den sorgligaste i Europa, och vi ha, sedan tullarne kommit till och allt vad de drogo med sig, kommit därhän att förhållandena i landet äro sådana, att svenska arbetare icke kunna samlas till ett enda möte utan att ärekränkas av polis och andra individer, som försöka spela politiska spioner. Det har gått så långt, att åklagaremakten förvandlats till en äkta okrana i rysk stil. Allt detta har gjort, att i arbetarekretsar sprides en allt djupare misstämning. De toner, som höjts här och där för att få till stånd en emigrationslagstiftning, som man på arbetsgivarehåll tror skola kunna bli till en regel för dörren på det här häktet, ha åstadkommit mycken ovilja. Och jag kan bara försäkra regeringen därom att från arbetarkretsar och dem, som hålla på den medborgerliga friheten, kommer ett förslag härutinnan att mötas med stor motspänstighet och av en mycket allvarlig protest, om man under skenet av att vilja hindra illojal emigration söker komma med en lag, som på ett maskerat sätt hindrar den lojala emigrationen. Det är klart, att man icke skall tolerera att sådana, som ha försörjningsplikt, emigrera ur landet, innan det finnes garantier ifråga om försörjningspliktens fullgörande. Det är alldeles tydligt, men vad därutöver är måste medborgarne här såsom i andra länder ha frihet att själva bestämma över och jämväl ha frihet att sälja sin arbeidskraft, där man får mest betalt.

Herr Törnkvist: Ja, herr talman, blott ett par ord! Min ärade granne på Göteborgsbänken talade om en angelägenhet i samband med detta spörsmål, som är beaktansvärd. Det är alldeles sant,

vad han säger, att under de senaste åren förekommit och förekomma ännu rymningar i stor omfattning av sjöfolk särskilt i australiska och amerikanska hamnar. Men jag tror icke, att man kan komma till rätta med detta missförhållande, vilket också sjöfolket självt i stor omfattning beklagar, genom att inflika detta spörsmål i ett eventuellt förslag till ny utvandringslag. Detta spörsmål sammanhänger nämligen med det sätt, varpå sjöfolket under sitt arbete blir behandlat, och innan vi fått en humaniserad och tidens krav motsvarande sjölag är det icke möjligt att komma till rätta med det anmärkta förhållandet. Det var detta, jag ville erinra om i detta sammanhang, så att, när denna fråga en gång kommer upp och man tager särskilt frågan om sjöfolks rymning under förberedande behandling, man icke frånser behovet av en humaniserad sjölag i vårt land.

Svar å interpellation
(Forts.)

Herr Magnusson i Skövde: Jag kom att begära ordet närmast i anledning av herr Månssons uttalande, att vårt land förvandlats till ett fullständigt häkte, och att förhållandena blivit hart när olidliga. Jag anser att vi alla ändå måste erkänna, att det ligger en våldsam överdrift i sådant tal. Vi behöva blott tänka på huru som vi här i vårt land fått vara i fred och ro och oberöda av kriget, fått sköta var och en sina dagliga sysslor för att förstå att detta är en förmån av sådant värde att man icke bör breda på så starkt, som herr Månsson gjorde då han sade, att förhållandena äro så olidliga i vårt land. Emellertid var det icke detta vi skulle diskutera om, utan frågan gäller utvandringen och väsentligen den olagliga utvandringen.

Det kan väl icke, såsom jag i min interpellation påpekat, vara av intresse för någon samhällsgrupp, att en olaglig utvandring skall kunna äga rum i den stora utsträckning, som fallet faktiskt var före världskrigets utbrott, även om densamma på grund av internationella förhållanden nu icke kan äga rum i så stor utsträckning. Och det lider intet tvivel, att exempelvis en sådan lagstiftning och sådana bestämmelser, som åberopats i det föreliggande lagförslaget om skydd för utom äktenskapet födda barn måste komma att fullständigt hänga i luften, om vi icke samtidigt med denna få en emigrationslag, som kan verksamt hindra olaga utvandring. Jag tror således icke, att man kommer att gagna vare sig arbetarna här i landet eller den humanitära lagstiftning, som man ju anser det föreliggande förslaget till lag om barn födda utom äktenskapet vara, om man motsätter sig en verkligt tidsenlig emigrationslagstiftning.

Vad sedan frågan angående de värnpliktiges utvandring beträffar, är ju den i viss mån av annat slag, och huruvida lättnader där kunna åvägabringas eller om man därvidlag vill släppa efter helt och hållet, är dock ett spörsmål, som icke sammanhänger med frågan om emigrationslagstiftningen, ty denna avser, såvitt jag kan fatta, endast att reglera utvandringen därhän, att den lägges under en verkligt effektiv kontroll och att sålunda vederbörande få möjlighet att ställa det så än i det ena, än i det andra fallet, att de kunna hindra eller tillåta utvandring. Med nuvarande lagstiftning är detta

Svar å interpellation. fullkomligt omöjligt, även om förhållandena för tillfället äro sådana att utvandringen är obetydlig.
(Forts.)

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet v o n S y d o w: Jag skall be att få lämna några kompletterande upplysningar i anledning av vad som under diskussionen förekommit.

Först och främst vill jag nämna, att det ingalunda är förhållandet, att hinder rests för värnpliktige att söka sig anställning i våra grannländer, det är *utvandringen* till länder, där det kräfts pass, som mött hinder.

Jag vill särskilt nämna något om de utflyttningar till krigförande länder, som i viss utsträckning ägt rum under kriget. Det har pågått värvning av svenska arbetskrafter till åtskilliga främmande länder, icke i den stora omfattning som man på många håll trott, men dock i en viss, jag tror beklaglig omfattning. De värvare, som i detta syfte varit i farten, ha givetvis låtit sig angeläget vara att framställa förhållandena i det land, dit de velat värva arbetskrafter, i vackrast möjliga dager. De ha särskilt framställt löneförhållandena där såsom väsentligt gynnsammare än här hemma hos oss. För den, som inte ägt kännedom om kurs- och myntförhållanden, ha dessa skön målningar också kunnat te sig tämligen lockande. Det är först när vederbörande kommit fram till platsen, som de i allmänhet fått göra en mycket bitter erfarenhet att de i detta avseende misräknat sig. Levnadskostnaderna ha nog också ställt sig, om inte högre, så i allt fall fullt lika höga i det främmande landet som här hemma; och vad beträffar arbetarnas yttre ställning har den givetvis alldeles särskilt i de krigförande länderna, varit väsentligt sämre än här hemma hos oss. De ha fått underkasta sig åtskilliga inskränkningar i sin personliga frihet; detta gäller särskilt sådana, som blivit anställda inom krigsindustrien och dylikt. De ha kommit i en omgivning av fullkomligt främmande människor, som äro minst sagt likgiltiga för den utländske arbetaren, om de icke rent av kanske bemöta honom med ovilja. Därför har regeringen låtit sig angeläget vara att söka sprida upplysning om de verkliga förhållandena. För detta ändamål har man sökt särskilt genom socialstyrelsen komma i kontakt med arbetarnas egna organisationer och lämna dessa tillfälle att taga del av utredningar som gjorts genom beskickningar och på annat sätt. Jag tror också, att ledningen inom arbetarkretsar i allmänhet fått klart för sig, att man gjort klokt i att avråda den svenske arbetaren från att söka anställning i krigförande länder.

Herr V e n n e r s t r ö m: Herr statsrådet och chefen för civildepartementet vidrörde den omständigheten, att under nu pågående krig en rätt avsevärd emigration försiggått av svensk arbetskraft, och herr statsrådet försökte bagatellisera denna sugning efter svensk arbetskraft. Jag tror inte, att ett sådant bagatelliserande är på sin plats. Jag tror tvärtom, att förhållandena även efter kriget komma att bli sådana, att sugningen efter den bästa delen av den svenska arbetskraften kommer att växa i oerhörd grad, när det

militära maskineriet stannar och det civila arbetet börjar igen och näringslivet kommer in i sina vanliga gängor. Då vi allesammans känna till vilka väldiga luckor kanonerna skjutit i de krigförande staternas industriella arméer, förstå vi, vilken oerhörd mängd arbetskraft det behöves för att fylla dessa luckor i de stora staternas industriella arméer, och i sådant fall är det också tämligen klart, att den begärliga svenska arbetskraften kommer att i främsta rummet bli föremål för denna sugning och längtan hos de stora staterna efter utländsk arbetskraft.

*Svar å inlägg
pellation
(Forts.)*

Herr statsrådet sade, att de svenska arbetarna ha det mycket bra och att förhållandena där ute äro väsentligt sämre. Ja, hurudant är egentligen läget här hemma för den svenska arbetskraften? Gå vi till Sociala meddelanden, få vi av siffrorna där veta, att ökningen i levnadskostnader från, vill jag minnas, tredje kvartalet 1916 tills nu är ungefärligen 42 %. Gå vi sedan och granska, hur stor stegringen av arbetslönerna under samma tid varit — det kan man också få se av Sociala meddelanden — finna vi, att den i genomsnitt utgör ungefär 14,5 %, alltså endast omkring tredjedelen av stegringen i levnadsomkostnader. Det är alldeles klart, att ett sådant läge för den svenska arbetsklassen gör, att den sjunker undan för undan. Det blir en gapande klyfta mellan de stegrade utgifterna och de endast i ringa grad stegrade inkomsterna. Vilka väldiga vinster har icke industrien gjort, se, vilka fonder bankerna lägga upp! Så har t. ex. Stockholms Enskilda bank i år haft en vinst på 25 miljoner kronor, bara 141 % av aktiekapitalet! Gå till vilken industri, vilket företag som helst inom de stora branscherna, och man skall finna, att de gjort liknande vinster. Går man till kommunikationsverken, rederiföretagen, finner man där utdelningar på två å trehundra upp till sexhundra procent och ännu mer. När man sålunda å ena sidan ser, hur kapitalet stegras genom oerhörda vinstutdelningar och på den andra sidan ser hur ofantligt mycket mindre avkastning arbetarna ha av sin arbetskraft, då förstår man, att en sådan situation skapar sannerligen icke för Sveriges arbetare någon nämnvärd längtan att stanna hemma i sitt eget land.

Det är klart, att med emigrationslagar kommer man ingen vart, det är detsamma som att söka dämna upp vårens vattenflöden med träsnån, utan skall man dämna upp emigrationsfloden, måste man gå till botten med orsakerna och försöka skapa för Sveriges arbetare sådana villkor och löner, att de få en draglig levnadsstandard, att man, korteligen sagt, kan erbjuda dem alla de ekonomiska villkor, som de stora industriella staterna säkerligen komma att erbjuda sina arbetare, när de börja sitt fredliga arbete igen.

Dessutom vill jag nu, när vi debattera denna emigrationslagstiftning, rikta en liten vädjan till just denna höger, som ömmar så starkt för emigrationsfrågans lösning, att den icke i sin lagstiftning och sina politiska gärningar går till väga på sådant sätt, att den direkt verkar för den största möjliga emigration. När man kommer ihåg lördagens debatt om den fyrtiogradiga skalan och

Svar på interpellation.
(Forts.)

kommer ihåg den hållning, som första kammaren och högern då intog, finner man sannerligen inte underligt, om Sveriges arbetare skulle få en längtan att under kommande dagar bege sig, icke bara söderut och västerut, som de gjort förr, utan även österut, då nu till och med Ryssland för många arbetare ter sig som ett föregångsland, dit man längtar att komma, i synnerhet om man nu där kommer att införa åtta timmars arbetsdag, såsom är föreslaget. Ni alla, som ömma för emigrationslagstiftningen, var vänliga att på de punkterna mana Sveriges industriella företagare att höja arbetarnas villkor och mana hela den svenska högern att genomföra sådana demokratiska reformer, att folket självmant stannar, då blir varje tal om dessa emigrationslagar i längden tämligen överflödigt.

§ 5.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner, och hänvisades därvid:

till bevillningsutskottet propositionerna:

nr 200, med förslag till förordning om tillägg till 9 och 10 §§ samt om ändrad lydelse av 14 § 2 mom., 15 § 2 mom. och 16 § 6 mom. i förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av brännvin; och

nr 201, angående ändrad lydelse av 3 § 3 mom. i förordningen den 6 november 1908 angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 202, angående upplåtande till aktiebolaget Porjus' smältverk av rätt att inom utmälet Valerius å Luossavaara malmfält bryta viss mängd malm;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 203, med förslag till förordning om undantag från tillämpningen av förordningen den 25 juli 1912 angående särskild skatt å majs, utländsk potatis samt maniokarot och andra väsentligen lika stärkelserika, tullfria utländska ämnen, använda vid tillverkning av stärkelse;

till statsutskottet propositionerna:

nr 204, angående ålderstillägg åt förste aktuarien i statistiska centralbyrån Ernst Jonas Höijer och aktuarien därstädes Kurt Jonas Henrik Wittrock;

nr 206, angående anvisande av anslag till statsunderstöd åt hantverksidkare för utbildande av lärlingar samt till lärlingspremier; och

nr 207, angående förstärkning av kammarkollegiets arbetskrafter;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 208, angående försäljning av den till landshövdingebostället i Älvsborgs län hörande delen av tomten nr 414 i kvarteret Blomman i Vänersborg;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 209, med förslag till förordning om fortsatt tillämpning under år 1918 av förordningen om spirituosaaccis;

till statsutskottet propositionerna:

nr 210, angående beredande av rörelsekapital för tillämpningen av gällande förfoganderättslag i fråga om industriella råvaror o. d.;
nr 198, angående förordning med särskilda föreskrifter angående avlöningsförmåner m. m. vid marinen på krigsfot;

nr 194, angående användande av behållning å vissa extra anslag till utförande av ändringsarbeten å minfartyget Clas Fleming; och

nr 195, angående rätt till tjänstårsberäkning för kemisten K. A. Schröder;

till jordbruksutskottet propositionerna:

nr 182, angående uppförande vid Alnarps egendom av en institutionsbyggnad för professor N. H. Nilsson-Ehles ärftlighetsforskning m. m.;

nr 183, angående villkoren för lån från norrländska nyodlingsfonden;

nr 184, angående villkoren för lån från allmänna nyodlingsfonden;

nr 185, angående villkoren för lån från täckdikningslånefonden;

nr 186, angående driftkostnader under år 1918 för egnahems-lånefonden;

nr 187, angående försäljning av vissa delar av kronoegendomen Hunnebo nr 1 i Göteborgs och Bohus län; och

nr 188, med förslag till lag huru förhållas bör med ströängar vid ägostyckning inom Västerbottens eller Norrbottens läns lappmark samt lag om förbud mot avsöndring av ströängar inom Västerbottens eller Norrbottens läns lappmark;

till konstitutionsutskottet propositionen, nr 192, med förslag till lagar om ändrad lydelse av §§ 17 och 32 i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862, §§ 10 och 12, § 15 mom. 2, § 20 mom. 5, § 34 samt § 43 mom. 1 i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863 samt §§ 7 och 16 i förordningen angående kyrkofullmäktige och kyrkonämnd i Göteborg den 5 maj 1882;

till bankoutskottet propositionen, nr 190, angående gäldandet av vissa pensionsavgifter för under krigstjänstgöring avlidna personal; samt

till statsutskottet propositionen, nr 191, angående reglemente för avlöning vid armén på krigsfot (krigsavlöningsreglemente).

§ 6.

Efter föredragning härpå av herr *Bergs* i Munkfors vid kammarens nästföregående sammanträde framställda, men då bordlagda anhållan, att till herr statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet få framställa spörsmål angående hälsotillståndet vid regementena blev denna anhållan av kammaren bifallen.

§ 7.

Vidare föredrogs herr *Erikssons* i Grängesberg likaledes å kammarens bord liggande anhållan att till hans excellens herr stats-

ministern få framställa spörsmål rörande reglering av priset å viktigare livsförnödenheter m. m.; och blev jämväl den av herr Eriksson i Grängesberg gjorda anhållan av kammaren bifallen.

§ 8.

Föredrogos, men blevo ånyo bordlagda bevillningsutskottets betänkande nr 19, bankoutskottets utlåtanden nr 25 och 26, lagutskottets utlåtande nr 24 samt andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtanden nr 11 och 12.

§ 9.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Herr vice talmannen, som yttrade: Jag får hemställa, att kammaren för sin del måtte besluta att tillsätta ett särskilt utskott, bestående av åtta ledamöter från vardera kammaren, för behandling av ej mindre Kungl. Maj:ts proposition nr 211 angående omorganisation av fögderiförvaltningen och lönerreglering för tjänstemännen därstädes m. m. än även de ytterligare framställningar, som kunna komma att av Kungl. Maj:t eller enskilda motionärer göras i dessa ämnen eller andra i omedelbart samband därmed stående frågor, och får jag vidare hemställa, att första kammaren måtte inbjudas att förena sig i detta beslut, därest kammaren nu skulle bifalla denna min hemställan.

Vad herr vice talmannen sålunda hemställt bifölls av kammaren.

Herr vice talmannen, som på begäran åter erhöll ordet, anförde: Jag får hemställa, att kammaren för sin del måtte besluta att till detta utskott utse åtta suppleanter.

Jämväl denna hemställan blev av kammaren bifallen.

§ 10.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 81, till Konungen angående val av tre deputerade att, jämlikt § 54 regeringsformen och § 50 riksdagsordningen, med Konungen överlägga.

§ 11.

Till bordläggning anmäldes:

bankoutskottets memorial, nr 27, angående överlämnande till särskilda utskottet av en i militieombudsmannens ämbetsberättelse gjord framställning rörande krigstidstillägg eller krigstidshjälp åt befattningshavare vid militieombudsmannens expedition;

lagutskottets utlåtanden:

nr 23, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 kap. 1 och 2 §§ rättegångsbalken, dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 kap. 2 § rättegångsbalken m. m., dels ock en med anledning av förstnämnda proposition väckt motion;

nr 25, i anledning av väckta motioner angående åtgärder för beredande å de större högtidsaftnarna av arbetsledighet för personal inom handeln eller annan affärsverksamhet; och

nr 26, i anledning av väckta motioner om tillägg till instruktionen för riksdagens militieombudsman och instruktionen för riksdagens justitieombudsman;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående minimipris å brödsäd m. m. i vad den avser korn samt två i ämnet väckta motioner; och

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rörelsekapital vid statens verksamhet för anskaffande och tillhållande av livsförnödenheter; samt

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 5, i anledning av herr Bärge i Katrineholm m. fl. motion nr 324, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande åt boställsinnehavare vid statens järnvägar av tillgång till tvättstuga;

nr 6, i anledning av herrar Hages m. fl. motion nr 322, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder i syfte att antalet postföringsturer å vissa postförande linjer måtte ökas;

nr 7, i anledning av herrar Julins och Hanssons i Gårda motion nr 305, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning rörande och åtgärder mot användande av papp eller »konstläder» vid tillverkning av skodon; och

nr 8, i anledning av herr Thorssons motion, nr 46, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående användandet av så kallade förtyngningsmedel vid beredning av läder.

§ 12.

Justerades protokollsutdrag.

§ 13.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Magnusson</i> i Skövde	under	6 dagar	fr. o. m. den	18 april,
» <i>Carlson</i> i Herrlunga	»	4	»	» 19 » och
» <i>Holm</i>	»	14	»	» 19 » .

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 4.2 e. m.

In fidem
Per Cronvall.